

Якщо хочеш жити, лети на світло

Нещодавно в українській літературі з'явилася книжка, яка, за словами художника, лауреата Шевченківської премії Леоніда Андрієвського, стоїть в одному ряду з такими знайомими нам ще зі шкільної парти творами, як «Пригоди Тома Соєра» та «Пригоди Гекльберрі Фінна» Марка Твена, «Пригоди Олівера Твіста» Чарлза Діккенса, «Без сім'ї» Гектора Мало й «Срібні ковзани» Мері Додж.

Звідки ж така висока оцінка книжки Віктора Терена «Хлопчик з планети «Ч» та Вогняні Пси» (К.: Веселка; Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2013)? Так вважають самі юні читачі: 2013 року вона здобула найвищий рейтинг в Україні. Відреагували й наші сусіди: в Польщі готується до друку переклад новинки. Отже, можна говорити про певну подію в нашій дитячій белетристиці.

Хто ж він, хлопчик з планети «Ч», якого називають Потворком? Ні, це потім так сталося, а спочатку було в нього власне ім'я, але доти, доки жила мама. Коли вона померла від чорнобильської страшної біди (звідси й чорна планета «Ч»), хлопчик залишився сиротою. Ріс, як бур'ян при дорозі, – брудний та обірваний, тим-то діти й прозвали його Потворком. А ще сварила баба Текля, в якій він жив. Завжди ні за що. «Було б за що, то вбила б!» – кричала вона. І тому якогось дня хлопчик сів у поїзд і втік зі своєї планети «Ч». Зійшов на станції Чортояри, бо йому сподобалася назва, купив за вишневі листочки-гривні собі хату й почав мешкати сам – ні, не сам, а разом із псом, осою, вужем і Панночкою.

Сам вигляд малого мандрівника був просто жажливий, як у справжньої потвори: «Над його очима трипотіли ріденькі, обсмалені вії – таке часто буває з тими, хто припалою недопалки. По боках стирчали жажливі вуха. І не було сумніву, що в них клубилися різні погані слова, які ця потвора чула про себе. Ніс? Ніс раптом почав дуже рости і став дов-

гим та горбатим, як мокрий і розбитий шлях від Кобеляк до Миргорода».

Але річ у тому, що, на противагу своїй непривабливій сирітській зовнішності, Потворко був добрий душею і такий... ну, такий, що про нього просто не можна читати без мимовільної усмішки або й співчутливої сльози. Власне, через свою доброту одного разу він мало не загинув – рятував кошеня, що залізло на осокір. Та все-таки вижив і, повертаючись фактично з небуття, запитував у себе і в усіх нас: «Невже для того, щоб стало так добре, треба упасти з найвищого дерева?». Такі афористичні узагальнення в книжці трапляються часто. Ось, для прикладу, ще одне: «Якщо хочеш жити, то не тікай у темряву, а лети на світло». Це каже стара Оса (як важлива дійова особа книжки – з великої літери), котра без неба не може навіть хвилини прожити й котра в такий спосіб – летіти на світло – рятується від хижого осоїда. Але зрозуміло, що сказане стосується не лише її.

У книжці мотив взаємодопомоги наскрізний. Так, Потворка рятує Оса, потім він сам рятує цілу собачу зграю, переходячи її в себе в хаті від гицелів, а дивакуватий учений Коперник виручає Потворка – захищає від знахабнілого бізнесмена Товстунчика. Так письменник підводить нас до думки, що інакше на землі й не можна жити, надто ж у наш брутальний та байдужий час.

Не забуваймо, що Віктор Терен – поет і з його віршамі діти вже знайомі: в читанці для початкової школи подано вірші цього знаного автора. Саме тому йому й вдалося опоетизувати цілком звичайне повсякдення, з яким герої – хлопчики та дівчатка – стикаються з ранку до вечора. І ця опоетизованість (не силувана, не зумисна, а саме дитяча – з вигадкою й вірою у власну вигадку) робить книжку справді читальною, пронизує її світлом доброти. Справді, книжка, незважаючи на чимало похмурих подій, світла й сонячна від першої й до останньої сторінки.

У виданні зазначено, що воно адресоване тим, «кому вже є або ще виповниться десять років, а також для тих, хто не забуває, що йому теж колись було десять років». Інакше кажучи, у будь-якому разі видання адресоване й нам з вами. І тому часом здається, що ми вдруге переживаємо власне дитинство й повторюємо ті прекрасні речі, які робили колись: лазили по деревах, дружили з собаками, раділи, що після до-

67

щу «настає пора великих калюж» і можна брѳохатися в калабанях... Та навіть не це головне. Головне, що *тим дитинством* ми очищаємо самі себе від намулу суєти, користоловства, від когось іншого, яким ми бути вже не згодні.

Якось Григорій Тютюнник написав, що найбільший гріх у літературі – фальш, навіть якщо вона лише в окремому слові, тому що письменникові вже не повіриш. От чого-чого, а фальші у Віктора Терена немає. Його письмо виткане з правдивого життєвого полотна (міцна основа) й водночас у нього вглетено фантастичні мережива уяви. Ось чому багато хто порівнює Потворка з Маленьким принцом Екзюпері. І в Потворка, і в його французького однолітка була своя планета. Тільки в нашого Потворка вона ще страшніша, ніж пустеля, в якій зазнав аварії поштовий літак із Франції. Планета «Ч», занедбана, голодна, випромінює саму смерть, й тому Потворко – наш український Маленький принц – не милується примхливою трояндою, а шукає на борщ кропиви та здає порожні пляшки, аби прогодуватися. Душею він шляхетний, як і маленький принц, але рідніший, ближчий для нас.

Книжка видається цілісною, органічною, хоч до неї ввійшли й інші повісті та оповідання. Якщо вже згадали про Екзюпері («ми відповідаємо за тих, кого приручили»), то в повісті про собаку «Найд» ця концепція має своєрідний цікавий розвиток: не лише ми, а й чотирилапі друзі за нас відповідають. Бо чому тоді зголоднілий пес не спокусився навіть на собачу ковбасу, а повернувся до хворого діда коті пасту? А тому, що той був геть самотній – його серце не витримало б тиші. Воістину всі міцно пов'язані між собою: немає окремої планети ні людської, ні собачої, ні пташиної. Вона одна-єдина, й усі перед нею рівні. Саме це, на мою думку, можна вважати філософською концепцією книжки «Хлопчик з планети «Ч» та Вогняні Пси».

Микола ЯСЕНЬ.